

የጥንት

የብሉይ ኪዳን ቅጂዎች

(Earliest Old Testament Manuscripts)

የመጀመሪያ ደረጃ

ምንጮች

*(Primary Sources for OT Textual
Criticism)*

☐ የብር ክታብ

(Silver Amulets)

የተፃፈበት ዘመን ከ 700 ዓ.ዓ በፊት

- ከሙት ባህር ጥቅልሎች 500 አመት በፊት ቀድመው ነበሩ።
- ከተገኙ ቁራጮች መሃከል አንዱ ዘኁ 6:22-27 ያለው ክፍል ነው።
- የተጻፉትም በጥንታዊ ዕብራይስጥ ነበር።
- ይህ ጽሁፍ በጣም አስፈላጊ ነው ምክንያቱም የዘህልቁ ጽሁፍ ከማሶሬቶች ጽሁፍ ጋር በጣም ተመሳሳይነት አለው።

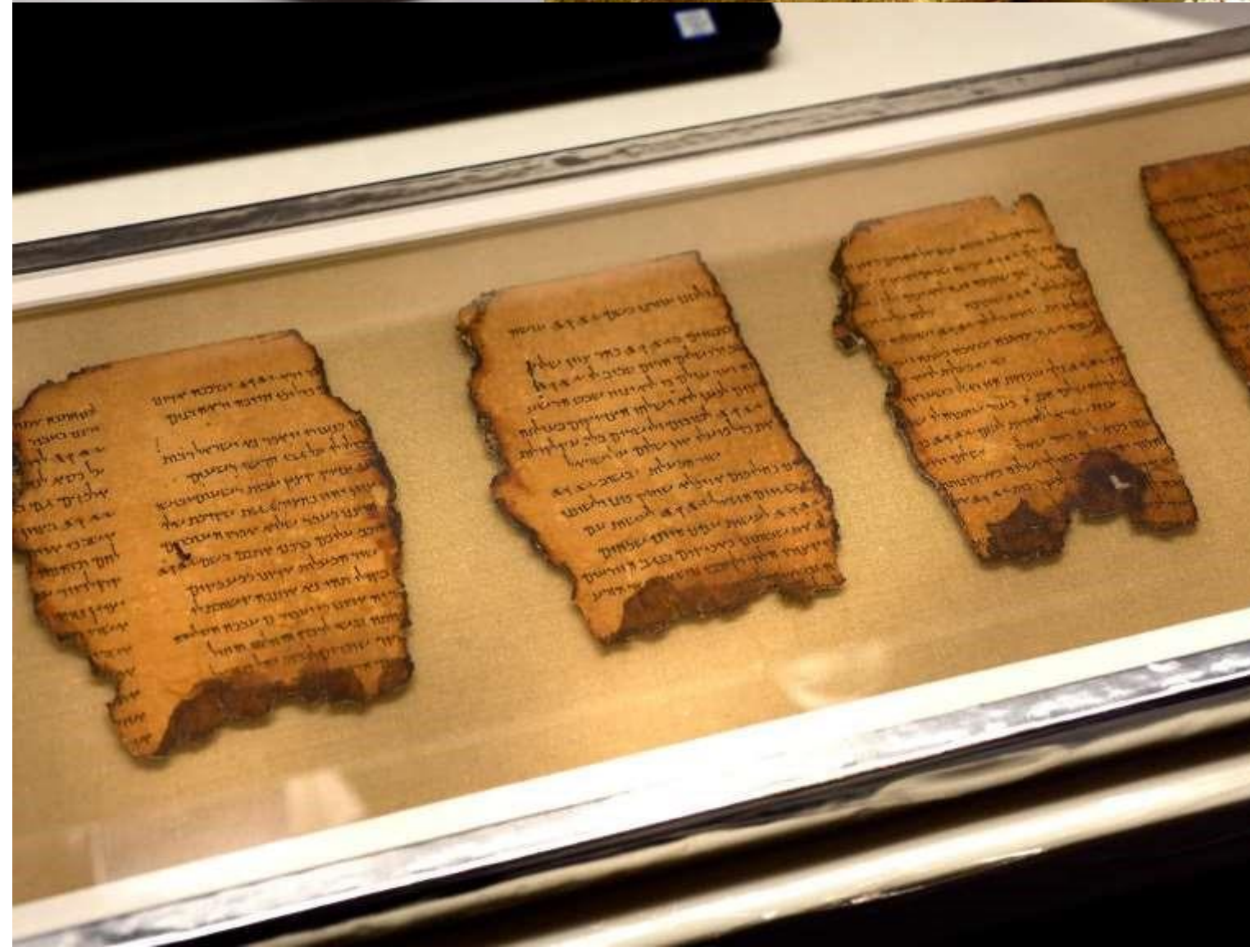
(כ) - - הברו
- - ניהו - May the LORD bless you and guard you -
(ו) יה - ר - יברכה יהוה, וישמרך
- - עה - (Yevhārēkh-khā Adhōnāy veyishmerēkhā ...)
- - יברכ - May the LORD make His face shed light upon you
יהוה ו - and be gracious unto you -
(י) שמרכ -
יה - יאר -
פניו (יה) יאר יהוה פניו אליה, ויחנה
(א) יכ וי ("Yā'ēr Adhōnāy pānāw ēlekhā viḥunnēkkā ...)
ש - שמ לך ש
- - (מ) לו - May the LORD lift up His face unto you and give you
- - - - - peace -
- - - - -
- - כמ - ישא יהוה פניו אליה, וישם לך שלום
- - - - - ("Yissā Adhōnāy pānāw ēlekhā viyāsēm lekha shālōm.")
- - נ -
- - - - -

☐ የሙት ባህር ጥቅልሎች

(Dead Sea Scrolls)

የተፃፈበት ዘመን 250 ዓ.ዓ - 100 ዓ.ም

- በ1947 በሙት ባህር በስተ መዕራብ ቁምራን በሚባል ዋሻ ውስጥ አንድ እረኛ የጠፋበትን ፍየል ሲፈልግ የሙት ባህር ጥቅልሎች አገኘ። በቁምራን 12 ዋሻዎች የተገኙ ሲሆን 972 ጥቅልል (scroll) እና ቁርጥራጮች (fragment) ጽሁፎች ተገኝተዋል።
- የሙት ባህር ጥቅልሎች ከአስቴር እና ነህምያ በስተቀር ሁሉም የብሉይ ኪዳን መጽሐፎችን ከተወሰኑ አዋልድ መጽሐፍት ጋር በካሬ ዕብራይስጥ አፃፃፍ ስልት ይዛል።
- በዋሻ አንድ 1947 ሙሉ የኢሳያስ ጥቅል እና የዕንባቆብ ጥቅልል ከነማብራሪያው ተገኝቷል።
- ጥቅሎቹ የተፃፉት ከተነባቢ ብቻ ወደ አናባቢ ጽሁፍ የሥነ ጽሁፍ ሽግግር ጊዜ መሆኑ ለብሉይ ኪዳን ጽሁፍ ጥናት ስራ እጅግ ጠቃሚ ነው።
- የብሉይ ኪዳን የግሪክ ቅጂ (የሰባ ሊቃናት ትርጉም) በሙት ባህር ጥቅሎች ውስጥ በቁርጥራጭ መልኩ ተገኝቷል።

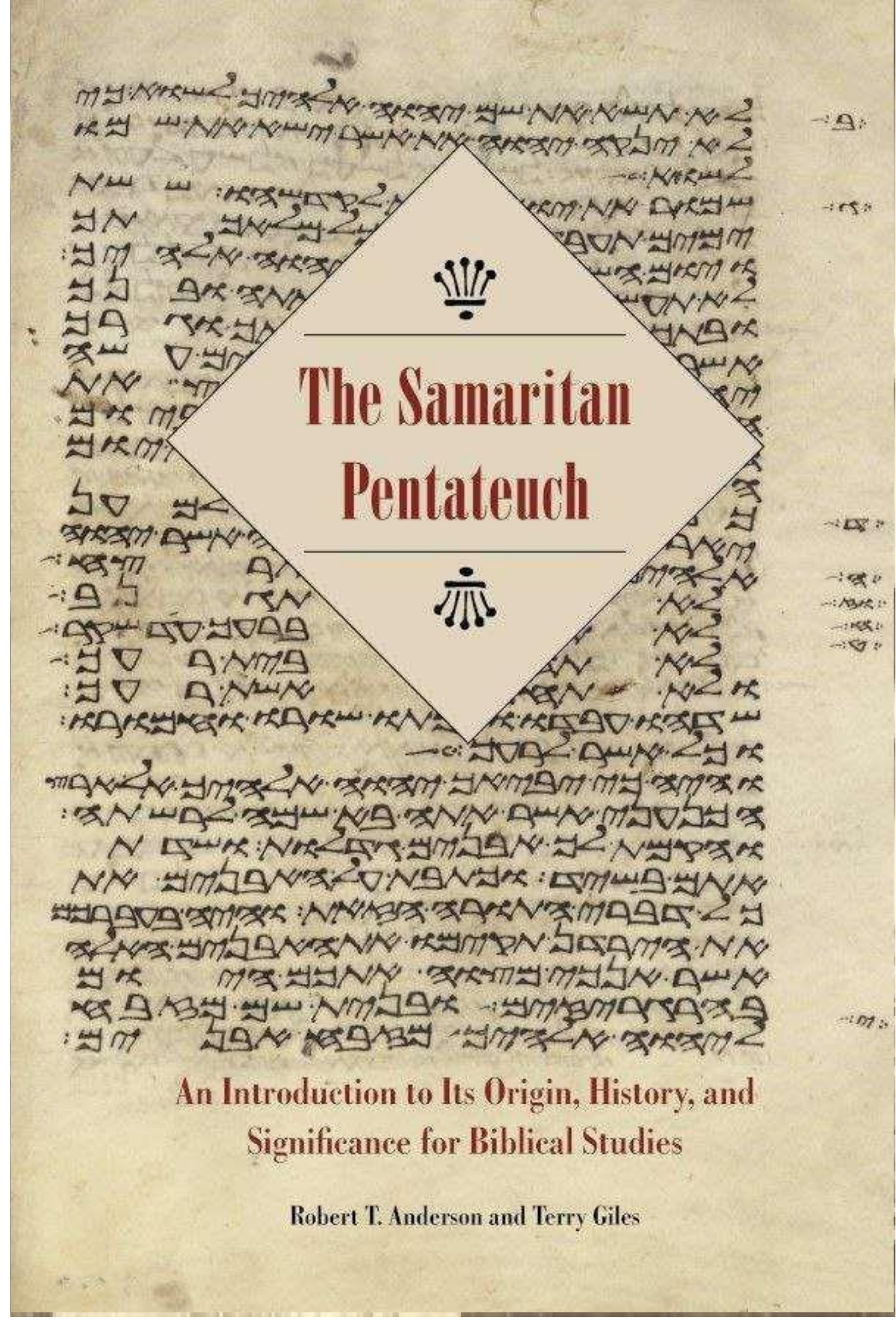

□ የሳምራዊያን ፔንታቴክ

(Samaritan Pentateuch)

የተፃፈበት ዘመን 127 ዓ.ዓ

- በሌላ አጠራሩ የሳምራውያን ቶራ ይባላል ምክንያቱም ደግሞ 5ቱን የህግ መጽሀፍ ብቻ ስለሚይዝ ነው።
- የሰማርያ የተባለበት ምክንያት ደግሞ ከባቢሎን ምርኮ በኋላ አይሁዳዊያን ሰማርያዊያንን ሲያወግዟቸው ለራሳቸው የቀዱት የሙሴ ህግ መፃህፍት ቅጂ ስለሆነ ነው።
- ከጥንትም ጀምሮ የተለየ ባህል ስላለው የሳምራዊያን ፔንታቴክ ለብሉይ ኪዳንን ጽሁፋዊ ጥናት ጠቃሚ ነው።

□ ኖሽ ፓፒሩስ

(Nash papyrus)

የተፃፈበት ዘመን 169 ዓ.ዓ – 37 ዓ.ም

- በ1902 ደብሊው ኤል ኖሽ (W. L. Nash) በተባለ በወቅቱ የመጽሐፍ ቅዱስ ማህበር ጸሃፊ በነበር ሰው የተገኘ የአስርቱ ትእዛዛት ቅጂ ነው።
- ዘዳ 20፡2-7፣ ዘዳ 5፡6-21 ላይ ያለውን አስርቱ ትእዛዛት ይይዛል።

□ ዋዲ ሙራባት

(Wadi Murabbat Manuscript)

የተፃፈበት ዘመን 132 ዓ.ዓ – 135 ዓ.ም

- በ1951 የተከሚሬህ ጎሳ አባላት በዋዲ ሙራባህ ውስጥ በሚገኘው ዋሻ ያገኙትን ጥቅል እና ቁርጥራጭ ይዘው ወደ አርኪዮሎጂስት ወሰዱ።
- አምስቱን የአሪቶ ሙጽሐፍት (ዘፍጥረት፣ ዘጸዓት፣ ዘሌዋዊያን፣ ከኑልቁ፣ ዘዳግም) እና የኢሳያስ ሙጽሐፍ በበርካታ ቁርጥራጭ መልክ (fragment form) በዋሻ ውስጥ ተገኝተዋል።
- 12 የታናናሽ ነብያት ሙጽሐፍት በጣም በተሟሉ መልኩ ተገኝተዋል።

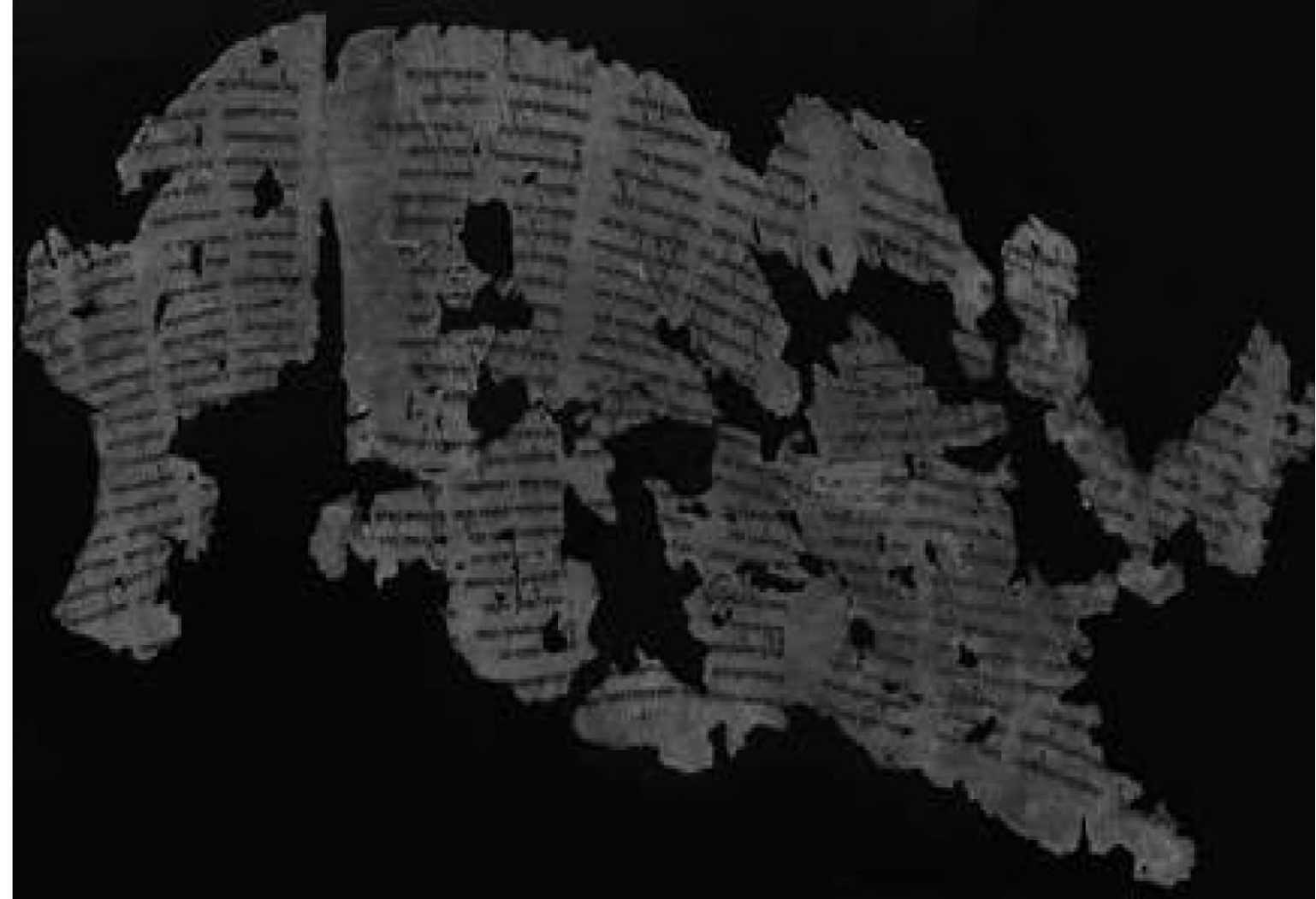

□ መፃዕኑ

(Masada Manuscripts)

የተፃፈበት ዘመን 73 ዓ.ም በፊት

- በሙት ባህር በስተ ምዕራብ የሚገኝ የተፈጥሮ ዋሻ ነው።
- 1963-1965 በማሳዳ በተካሄደ ቁፋሮ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ኑፋቄ እና አዋልድ ጽሁፎችን ጨምሮ 14 ጥቅልሎች ተገኝተዋል።
- ምሽጉ በሮማውያን ከተወረረበት ከ73 ዓ.ም በፊት በግልጽ በሚታዩ ፊደላት የተጻፉ ናቸው።
- ዘፍጥረት፣ ዘሌዋዊያን፣ ዘዳግም፣ ሕዝቅኤል እና መዝሙረ ዳዊት በቁርጥራጭ መልኩ ተገኝተዋል።
- የታናናሽ ነቢያት መጽሐፍት በግሪክኛ ተጽፈው ተገኝተዋል።

□ ዋዲ ሃብራ (ናሃል ሄቤር)

(Wadi Habera)

የተፃፈበት ዘመን

ዘፀዓት 13:2-16 – 130 ዓ.ም

ከ1000 – 1400 ዓ.ም

- የዘፍጥረት፣ ዘኁልቁ፣ ዘዳግም እና መዝሙረ ዳዊት በቁርጥራጭ መልኩ፣ 12ቱ የታናናሽ ነቢያት መጽሐፍት ደግሞ በግሪክ ቋንቋ በተሟላ መልኩ ተገኝተዋል።
- የዋዲ ሃብራ የግሪክ ጽሁፎች የእግዚአብሔርን ስም (ገብሬ!) ወደ ሳይተረጉም በጥንታዊ ዕብራይስጥ ያስቀምጣል።
- የዋዲ ሃብራ የዕብራይስጥ ጽሁፎች ከማሶሬቲክ ጽሁፍ ጋር ከፍተኛ ተመሳሳይነት አላቸው።

□ ገንዘብ ቁርጥራጭ

(Genizah Fragment)

የተፃፈበት ዘመን 500 -1400 ዓ.ም

- ካይሮ ጄኒዛ 1015 ዓ.ም በፋስታት ወይም በአሮጌው ካይሮ የተገነባው በቤን ኤዝራ ሰገነት ላይ የሚገኝ ማከማቻ መጋዘን ነበር። በር እና መስኮት አልነበረም።
- በ1860 ዓ.ም ጥቂት ቁርጥራጮች ተገኝተው ነበር። 1890 ዓ.ም ምክራቡ ሲታደስ ብዙ ቅጂዎች እና ቁርጥራጮች ተገኝተዋል።
- በአጠቃላይ ከ2000 በላይ ቁርጥራጮች ተገኝተዋል።
- በገንዘብ ከተገኙ ብዙ ብራናዎች 15% በዕብራይስጥ፣ በግሪክ፣ በአረማይክና በአረብኛ የተፃፉ የብሉይ ኪዳን ጽሁፎች ናቸው።

☐ የቤን አሴር ቤተሰብና የመካከለኛው ዘመን ቅጂዎች

(Ben Asher family and Medieval Manuscripts)

800 - 1000 ዓ.ም

- የቤን አሴር ቤተሰብ ከ 800–1000 ዓ.ም የብሉይ ኪዳን መጽሐፍትን በመመዝገብና በማስቀመጥ ትልቅዬ ሚና የተጫወተ የማሶራቲክ ጸህፍት ቤተሰብ ነው።
- የቤን አሴር ቤተሰብ ያስቀመጧቸው ቅጂዎች የሚከቱት እጅግ በጣም አስፈላጊዎቹ ናቸው፡-
 1. ኮዴክስ ካይረንሲስ (Codex Cairensis) 895 ዓ.ም
 2. አሌፖ ኮዴክስ (Aleppo Codex) 930 ዓ.ም
 3. ኦሪየንታል 4445 (Oriental 4445) 950-1540 ዓ.ም
 4. ሌሊንግራድ ኮዴክስ (Leningrandenis codex) 1008 ዓ.ም

□ አሌፕ ኮዲክስ

(Aleppo Codex)

የተፃፈበት ዘመን 930 ዓ.ም

- ዋናውን የተሟላ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ የያዘ ነው።
- 1947-1948 በጸረ አይሁድ እንቅስቃሴ (anti semetic movement) ሩብ የሚያህለው ጠፍቶአል።
- በጣም ትክክለኛ እና የተከበረ አስፈላጊ ሰነድ ነው።
- በ10ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በፕብሊያዶስ ተጽፎ በ11ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃ ላይ ወደ ግብጽ ተዘርፎ በ14ኛው ክፍለዘመን መገባደጃ ላይ በሶሪያ አሌፖ በሚገኙ አይሁዶች ጋር ተቀመጠ። አሁን በኢየሩሳሌም እስራኤል መዝየም ይገኛል።

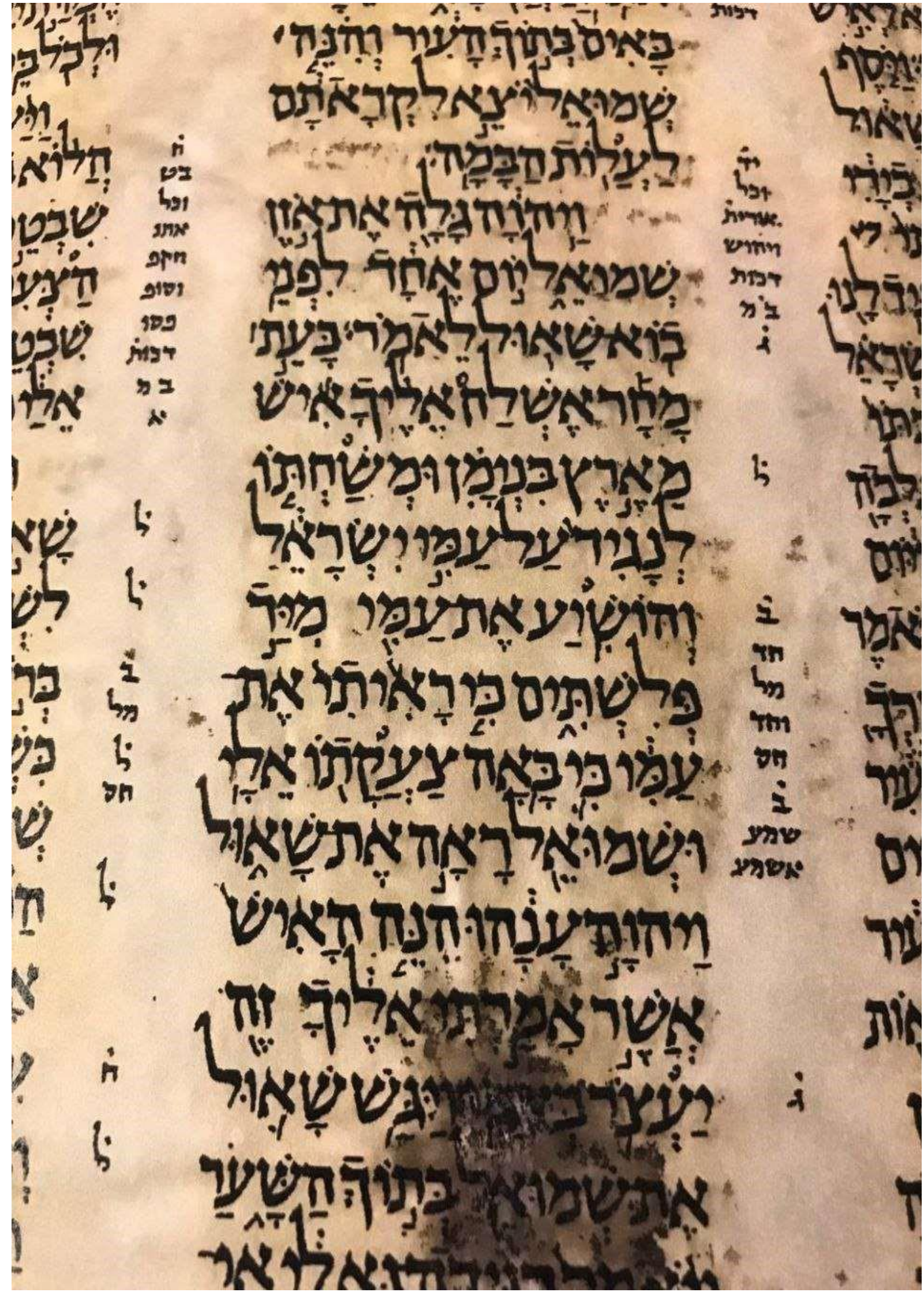

□ ኢጴጥላስ 4445

(Oriental 4445)

የተፃፈበት ዘመን 950 ዓ.ም

- ይሄ የእጅ ጽሁፍ 126 ባለ 2 ገጽ ወረቀቶችን (Folios) ይዟል። በገጽ 3 መደዳ ይይዛል።
- 129ኛ በቤን አሴር በ950 ዓ.ም የተፃፉ ሲሆን ደመቅ ብለው ፊደላቸውም ተለቅ ያለ ነው። 55ቱ በ1540 ዓ.ም በሌሎች ፀሀፍት በእጅ የተጨመሩ ናቸው።
- ሙሉ ፓልስ ወይም የምዕረባዊያን አናባቢ ነጥቦችን ጨምሮበታም ትልልቅ በሆነ ደማቅ የእጅ ጽሁፍ የተጻፈ ነው።

▣ ሌሊንግራድ ኮዴክስ

(Leningrad Codex)

የተፃፈበት ዘመን - 1008 ዓ.ም

- በቤን አሴር የጻህፍት ቤተሰብ የተሰራ እጅግ አስፈላጊና የተሟላ ቅጅ ነው።
- ከባቢሎን ምርኮ ጀምሮ በሙት ባህር ጥቅሎችና እስከ መካከለኛው ዘመን ድረስ ረዥም የወጥነት ሰንሰለት ያለው የብሉይ ኪዳን ቅጅ ነው።
- ሌሊንግራድ ኮዴክስ ለዛሬ መጽሐፍ ቅዱሶች የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ዋነኛ የዕብራይስጥ ቋንቋ ቅጅ ሆኖ ያገለግላል።

HEBREW BIBLE

LENINGRAD CODEX

□ 2ኛ የራባያዊ መፅሀፍ ቅዱስ እትም

(Second printed Rabbianic Bible)

- ሁለተኛ የብሉይ ኪዳን እትም አለ።
- እጅግ በጣም ደረጃውን የጠበቀ ነው።
- በውስጡ አረማይክ ታርገም፣ ማሰሮት እና የታወቁ መምህራን አስተያየት እዟል።

RABBINIC JUDAISM